

חינוך והוראה בחיל מקצועי

ס"ל ב. פיין

אין להפריד בין הלימוד ובין החינוך; שיעור מארגן בהלכה משרת את שתי המטרות גם יחד. אחד העקרונות המנחים בהוראה: אין להטיל על החניך דפוסים וערכים מן המוכן, אל לנו להשתמש בכפייה או בהכונה סמכותית; עלינו לסייע לחניך להבין בכוחות עצמו את החומר הנלמד. המורה (או המפקד) חייב להבהיר את הבעיות של הנושא הנלמד תוך שיחה, עצה והדרכה (גם לאחר שעות הלימודים). עליו ללמד את החניך לחשוב, לנתח נתונים, לסכם תוצאות ולהעריך בצורה נכונה. אל לו להמציא פתרונות קלים — עליו להדריך את החניכים לחפש אחריהם. בקיצור, עליו להקנות להם שיטת-לימוד. הזמן שעומד לרשותנו מועט, ועל כן עלינו להימנע מגיבוב מלים ופרטים חסרי-תכלית.

הלימודים שלנו אינם רק לימודים לשםם — הם קשורים קשר הדוק אל המציאות הסובבת אותנו. כל תכנית לימודים, תהיה אשר תהיה, חייבת להתייחס אל המציאות. בכל תקופה קיים זרם רוחני מסוים, המטביע עליה את חזמתו: בתקופתנו שולט הזרם המדעי-טכנולוגי, אשר דוחק אט-אט את רגלי האדם, ויהיה זה פועל פשוט או מהנדס מדופלם. המכונה והמחשב האלקטרוני הם שיבצעו בעתיד את כל העבודות, ויעשו זאת בדיקנות ובמהירות. אלא שיחד עם זאת ניכרת עדיין בתקופתנו השפעת הזרמים הקודמים, כך שמתקבל צירוף פרדוקסלי: מצד אחד הפרזה בטיפול אינדיוידואלי-נפשי והדירה לנבכיי-נשמתו של הפרט — ומצד אחר הפיכת האדם לבורג קטן במכונה עצומה, העובדת עשרים וארבע שעות ביממה בשיטת „הסרט הנע“; טיפול אישי מצד אחד, והפיכתו של האדם לרובוט מיכני מצד אחר. בעידן זה קובעת היעילות. ההישגים הטכנולוגיים לא בנקל נרכשו, והם תובעים מאתנו מאמץ עצום ובלתי-פוסק.

עלינו להתגבר על המכשולים בדרך להשגת היעילות המקסימלית. בתקופתנו יש ערך רק לאדם המועיל, הזריז, הרוכש ידע בטכניקה או בארגון והיוודע לשלוט בהם. היו זמנים, שהחלוץ הוצג כדמות האידיאלית בחברה שלנו. האדם הקובע בימינו את דפוסי-החיים הוא הטכנולוג (במובנה הרחב של המלה) — מן המדען המתכנן את המחשב האלקטרוני, דרך המהנדסים והטכנאים המקצועיים, ועד לשרטט ולאומן.

*

מפקד קורס העוסק בהוראה חייב לשים לב לתמורות אלו, המתחוללות לנגד עיניו. עליו לשמור על עירנות, להגיב על הנעשה סביבו ולהכניס את חניכיו בסוד ההתפתחויות המדעיות החדשות, המתוארות בעתונות-מדע ובעתונות היומית. המטפלים בציווד מודרני — בטנק, בתותח, בטיל — יידעו להעריך את דיקנותו של האומן ואת שליטתו בידע שהוקנה לו. דוגמה קונקרטית: אם נתבונן בצורת הטיפול והשימוש בציווד של הנשק המודרני בזירת-הקרב בין הודו ופכיסטאן, נבין כיצד חוסר ידע טכנולוגי של קצינים ונגדים מנע נצחון בקרב. עניננו הוא, על כן, להפוך את הלימוד לדחף שאינו חוגק את החשיבה אלא משמש אותה. יש להשתדל לטפח בחניך גישה למושגים מדעיים חדשים ולניתוח מחשבתי. יש לטעת בו הרגל של חיפוש אחר סיבות התופעות למיניהן והבנתן. חשיבות רבה נודעת אמנם לתצפיות מתוכננות ומבוקרות, אך רק במקרים שעמדו לרשותנו מעבודות יכולנו לנצל כראוי וכרצוי. לדאבוננו, מספר המעבדות שלנו אינו גדול די הצורך, והתכנית להעמיד לרשות כל חניך שולחן ניסויים

שורות אלו הן נסיון לסכם את הפעולות בשדה ההוראה וההדרכה במשך חמש שנים. אין אנו מתיימרים לחשוב, שכבר מצאנו פתרון לבעיות אלו. רוב הבעיות הן חולדת העידן המודרני, אך נוסף עליהן קיימות הבעיות הרגילות, כמו הכונת ההוראה כך, שתספק את צרכי החניכים המצטיינים והבינוניים כאחד. החניכים שונים זה מזה לא-מעט בכשרון, בנסיון וברקע — הבדלים, אשר גם חריצות ומסירות לא יגשרו על פניהם. הרצאה הניתנת ברמה ובקצב מתאימים למצטיינים שבין החניכים לא תיקלט על-ידי שאר המשתתפים, שהם הרוב. מאידך גיסא, התאמת הרמה לדרישות הרוב תביא לכך, שהטובים לא יפתחו את כושרם הטבעי ואולי אף לא יגלו ענין בהרצאה. לרעתנו, הצגת הקשיים והבעיות בהם נתקלנו בפרספקטיבה נכונה עשויה להיות לעור לאנשים העוסקים בהוראה ובחינוך.

ידוע, כי החינוך משפיע על אישיותו של האדם ועל התנהגותו. דרכם של אנשי-החינוך רצופה ספיקות ופקפוקים בלתי-פוסקים לגבי האמצעים, שבעזרתם אפשר להשיג תוצאות חיוביות בהקנית ידע והשכלה. לפנינו שטח נסיוני רחבי-ידיים, שאין לצפות בו לדיוק מדעי. על-אף המאמצים לגלות בתורה זו אי-אלו כללים, אין ודאות, שבשיטה שנקטה יושגו התוצאות הרצויות. אלא שאין להסיק מעובדות אלו, שההוראה והעבודה החינוכית נתונות ביד הגורל העיוני; נהפוך הוא — אי-הודאות תובעת מסירות יתר, אחריות וקריאת-תגר על מוסכמות, כדי להילחם בשגרה ולנקוט בשיטות חדשות.

מסירות והיענות לבקשת-עזרה — אלה הגורמים שיביאו להישגים בהוראה לקצינים ולמבוגרים. מדבר אחר יש להיזהר במסגרת הקורס: משיטת זהטפה, שהיא פסולה בהחלט. מובן, שעלינו להדגיש חשיבות ערכים כמו דיקנות ומהימנות, אך מנסיוננו נוכחנו, שזה שעושה את המוטל עליו, חוסך לעצמו בירורים והסברים. בל נשלה את עצמנו, שהחניך זוכר את כל אשר דוחסים למוחו; במקרה הטוב ביותר חודרים לתודעתו של אדם דברים אותם הוא מבין.

הדגשנו באופן מיוחד את לימודי המתמטיקה, כי הם מפתחים את כושר חשיבתו המסודרת של האדם. החומר המתמטי נמסר בשיטה ובסדר, כשהחוקיות שבחשיבה המתמטית מודגשת, ואמיתותם של משפטים נבחנת על יסוד הוכחתם השכלית וההגיונית. גישה של שינון ולימוד בדרך מיכנית, כמו לימוד נוסחאות בעל-פה, אין בה ברכה.

✱

בתנאי החיים המודרניים קובע החוק הבלתי כתוב, כי ברגע שפוסקת החברה להעריך כוח-אדם משכיל ומיומן בכל שטחי הטכניקה, נחרץ גורלה. המדע אינו קופא על שמריו; מאז יצעדו המדע והטכנולוגיה צעד נוסף קדימה, ולא יהיה עוד מקום לחסרי השכלה. כבר בתקופתנו לא רק בורות, אלא אף השכלה חלקית גובלת בפשע.

טרם יצאה אל הפועל. לימוד של נושא קונקרטי — רכב או נשק, או סטטיסטיקה — יאבד כל ערך מעשי, אם הניסויים והנתונים המעבדתיים לא יומחשו במציאות היום-יומית.

ההרצאה התיאורטית הכרחית להעברת אינפורמציה מדעית כללית, כמו חקר הכלכלה, תורת החוזק ועוד, כשמלמדים נושאים טכניים, יש להורות את אמנות-החשיבה, כלומר — אותה אמנות היוצרת בדמיונו מושגים ברורים, החלים על נסיונות שנעשו, וממנה נובעים רוב החוקים; אולם אין אפשרות להדגים חוקים אלו הלכה למעשה אפילו בבתי האולפנא המודרניים ביותר.

דברים אלה, בשעה שהם נקראים, נראים יפים וקלים לביצוע. אולם בשעה שאנו מנסים ליישם בקורס כלשהו, אנו נוכחים, כי הקורס תובע מסגרת ודרישות לימודיות שלא תמיד קל להגשים. במקרה כזה אסור להיסוג; אסור לאפשר לגורמים כמו שגרה ותקנון יבש להשתלט על מסגרת הקורס. או יש לשים דגש ביחס האישי, רק הגישה האנושית, האישית והמחנכת תמציא במקרה זה פתרון מתקבל על הדעת. יש צורך באידיאולוגיה — במסגרת קורסים אלו אנו חייבים לטפח ערכים, שאינם מקובלים בחברה של היום. הקורסים בצה"ל לא נועדו להקניית ידע טכני בלבד; ראית הקורס ככלי-שרת אשר אל לו להתערב בחייו הפרטיים של החניך היתה מחטיאה את מטרות הקורס. אותם רגשי-חברות הנוצרים בקורס, תשומת-הלב לנעשה סביבנו, דאגה לאוירה חמימה תוך

נוה צפוי בחוברות „נוער כות“?

- תכונות בחינוך במדינות ערב
- לוחמת כבד
- חילות צה"ל ושורשיהם
- הנודע והפיתוח הצבאי
- מלחמה חתרנית - נוהי ?
- פשיטות צה"ל
- נטוסים למזרח התיכון
- במוערכות ההדרכה של צה"ל